

Wyrok z dnia 6 lutego 2008 r.

II PK 156/07

Przepis art. 8 ust. 1 ustawy z dnia 4 marca 1994 r. o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych (jednolity tekst: Dz.U. z 1996 r. Nr 70, poz. 335 ze zm.) nie stanowi podstawy przyznania wszystkim pracownikom świadczeń pieniężnych, które nie zmierzają do realizacji celów socjalnych zgodnych z art. 1 ust. 1 i art. 2 pkt 1 tej ustawy.

Przewodniczący SSN Zbigniew Myszk (sprawozdawca), Sędziowie SN:
Zbigniew Korzeniowski, Herbert Szurgacz.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w dniu 6 lutego 2008 r. sprawy z powództwa Elżbiety M.-K. przeciwko Przedsiębiorstwu Projektowania i Realizacji Inwestycji Specjalnych „B.” Spółce z o.o. w W. o zapłatę, na skutek skargi kasacyjnej powódki od wyroku Sądu Okręgowego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Warszawie z dnia 9 stycznia 2007 r. [...]

o d d a l i ł skargę kasacyjną i zasądził od powódki na rzecz strony pozwanej kwotę 900 zł (dziewięćset złotych) tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego.

U z a s a d n i e

Sąd Okręgowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Warszawie wyrokiem z dnia 9 stycznia 2007 r. oddalił apelację powodów Agnieszki M., Marii H., Janiny O. Haliny M., Stefana R., Marii S., Tadeusza G., Elżbiety M.-K. i Jerzego K. od wyroku częściowego Sądu Rejonowego dla Warszawy-Śródmieścia w Warszawie z dnia 26 sierpnia 2005 r. oddalającego powództwa przeciwko Przedsiębiorstwu Projektowania i Realizacji Inwestycji Specjalnych „B.” Spółce z o.o. w W. o zapłatę.

W sprawie tej ustalono, że pozwane przedsiębiorstwo zostało sprywatyzowane przez sprzedaż na podstawie art. 39 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 30 sierpnia 1996 r. o komercjalizacji i prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych (Dz.U. Nr 118, poz.

561 ze zm., powoływanej dalej jako ustawa o komercjalizacji i prywatyzacji). Wraz z umową prywatyzacyjną między strategicznym inwestorem Studia Projektowe B. Spółką z o.o. w W. a Zakładową Organizacją Związkową NSZZ Solidarność zostało zawarte porozumienie w sprawie gwarancji socjalnych, pracowniczych i związkowych (tzw. pakiet socjalny) z załącznikami. Inwestor strategiczny wpłacił na konto zakładowego funduszu świadczeń socjalnych 15% wartości przedsiębiorstwa w wysokości 2.100.000 zł, z czego 33% zostało wypłacone pracownikom zgodnie z postanowieniami załącznika nr 4 do pakietu. Podział tej kwoty został określony przez kryteria wskazane w tym załączniku. Świadczenia co do zasady mieli otrzymać wszyscy pracownicy, których łączył z pozwanym stosunek pracy w dniu 1 czerwca 2000 r., poza pracownikami sezonowymi. W przypadku osób zatrudnionych na zasadzie ustalonego zryczałtowanego wynagrodzenia wysokość świadczenia miała wynosić 50% świadczenia. Jedynym kryterium podziału tych kwot miał być dochód na osobę w rodzinie, a wielkość świadczenia na pracownika określał algorytm. Wyżej wskazane porozumienie wraz z załącznikami zostało zawarte świadomie i dobrowolnie przez przedstawicieli inwestora strategicznego Studia Projektowe B. Spółkę z o.o. w W., pozwanego i Zakładową Organizację Związkową NSZZ „Solidarność”, działającą w prywatyzowanym przedsiębiorstwie. Powodowie złożyli wnioski i oświadczenia zgodnie z wymogami określonymi w załączniku nr 2 i 4 do pakietu, co było podstawą wyliczenia dla nich wysokości świadczeń w kwotach żądanych od pozwanego (których wysokość nie była przez niego kwestionowana).

W tak ustalonych okolicznościach faktycznych Sąd Rejonowy uznał, że cel, na jaki miała zostać podzielona kwota świadczenia socjalnego przyznanego pracownikom w oparciu o kryteria wskazane w załączniku do pakietu socjalnego, nie mieści się w kategorii działalności socjalnej określonej w art. 2 pkt 1 ustawy z dnia 4 marca 1994 r. o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych (jednolity tekst: Dz.U. z 1996 r. Nr 70, poz. 335 ze zm., powoływanej dalej jako ustawa o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych lub ustawa). Dlatego też na podstawie załączonych do sprawy dokumentów, w konfrontacji z przepisami o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych, Sąd ten stwierdził, że postanowienia załącznika nr 4 do pakietu są sprzeczne z art. 8 ust. 1 tej ustawy, co z uwagi na charakter bezwzględnie obowiązujących przepisów ustawy oznacza nieważność załącznika w świetle art. 58 k.c. w związku z art. 300 k.p. i uzasadnia oddalenie powództw w całości.

Sąd Okręgowy oddalił apelacje powodów w pełni podzielając stanowisko Sądu Rejonowego, a także dokonaną przez ten Sąd ocenę treści porozumienia zbiorowego (pakietu socjalnego), będącego źródłem prawa pracy w rozumieniu art. 9 k.p., pod względem jego zgodności z obowiązującymi przepisami prawa. Zgodnie z punktem 3 załącznika nr 4 do pakietu, podział świadczeń socjalnych odbywa się wyłącznie w oparciu o kryterium socjalne zgodnie z art. 8 ustawy o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych. Jednocześnie zgodnie z punktem 1 załącznika nr 4, osobami uprawnionymi do otrzymania świadczenia są osoby, które były pracownikami strony pozwanej w dniu 1 czerwca 2000 r. i 6 kwietnia 2001 r., natomiast sama wysokość tych świadczeń jest uzależniona jedynie od dochodu na osobę w rodzinie (punkt 4 tego załącznika). W ocenie Sądu drugiej instancji, postanowienie pakietu ustalające, że jedynym kryterium przyznania świadczenia socjalnego jest zatrudnienie w określonej dacie u pozwanego, a wysokość świadczenia zależy jedynie od dochodu na jedną osobę w rodzinie pracownika, jest sprzeczny z art. 8 ustawy o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych. Przepis ten uzależnia bowiem wysokość świadczeń od sytuacji życiowej, rodzinnej i materialnej osoby uprawnionej. Zdaniem Sądu Okręgowego, badanie tylko średniego dochodu na osobę w rodzinie nie jest sprawdzeniem sytuacji życiowej, rodzinnej i materialnej, a jedynie jednej z wielu przesłanek tej sytuacji i dlatego nie można traktować go jako zastosowanie kryterium socjalnego w myśl art. 8 powołanej ustawy. Tym samym powoduje to, jak słusznie ocenił Sąd Rejonowy, uznanie postanowień spornego pakietu socjalnego w tej części za niezgodne z przepisami prawa.

W skardze kasacyjnej pełnomocnik powódki Elżbiety M.-K. zarzucił naruszenie przepisów prawa materialnego, w szczególności art. 8 ust. 1 ustawy o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych przez jego błędną wykładnię, polegające na przyjęciu, że kryterium średniego dochodu na członka rodziny jako podstawy do określenia wysokości świadczenia nie jest uzależnieniem przyznania i określenia wysokości ulgowych usług i świadczeń od sytuacji życiowej, rodzinnej i materialnej. Jako okoliczność uzasadniającą przyjęcie skargi do rozpoznania skarżąca wskazała potrzebę wykładni powołanego w podstawie skargi art. 8 ust. 1, a w szczególności pojęcia „sytuacji życiowej, rodzinnej i materialnej”. Skarżąca twierdzi, że przepis ten pozostawia dużą swobodę pracodawcy w dysponowaniu środkami funduszu socjalnego, zakreślając jedynie ramy, w jakich owe dyspozycje muszą się mieścić. Przyjęte w załączniku nr 4 do pakietu socjalnego kryterium „dochodu na osobę w rodzinie” odzwierciedla zarówno sytuację materialną, gdyż

suma dochodów przypadających na członka rodziny daje obraz sytuacji materialnej gospodarstwa domowego beneficjenta „pakietu socjalnego”, jak i sytuację rodzinną, gdyż uzależnia pośrednio wysokość świadczenia od liczby członków gospodarstwa domowego oraz od tego, czy uzyskują oni dochody. Trudno o bardziej miarodajne kryterium oceny sytuacji materialnej niż dochód na członka rodziny.

Skarżąca zarzuca, że Sądy obu instancji nie określiły w swoich wywodach tego, co stanowiłoby spełnienie w konkretnej sytuacji kryteriów podziału środków funduszu i sposobu ich weryfikacji. Nie wzięły też pod uwagę okoliczności, że świadczenia z funduszu miały być wypłacane w związku z prywatyzacją i nie dokonały wykładni systemowej uwzględniającej wzajemne relacje pomiędzy uregulowaniami art. 36 i 48 ustawy o prywatyzacji przedsiębiorstw a art. 8 ust. 1 ustawy o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych. Intencją ustawodawcy wynikającą z ustawy o komercjalizacji (art. 36 i art. 48) jest przekazanie nieodpłatnego przysporzenia na rzecz pracowników prywatyzowanego przedsiębiorstwa, bez względu na formę prywatyzacji. Przysporzenie to ma charakter powszechny, co w przypadku prywatyzacji bezpośredniej oznacza, że kryterium rozdziału świadczeń socjalnych musi dotyczyć wszystkich pracowników prywatyzowanego przedsiębiorstwa. Jednocześnie muszą to być kryteria uwzględniające sytuację rodzinną, materialną i życiową (art. 8 ust. 1 ustawy o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych). Kryterium dochodu na członka rodziny spełnia, w opinii skarżącej, zarówno wymaganie w zakresie powszechności, jak i uwzględnienia sytuacji rodzinnej i materialnej oraz życiowej, a przy tym jest łatwe do weryfikacji. Przyjęcie przez Sądy obu instancji poglądu, że owo kryterium jest niezgodne z ustawą o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych oznacza, że kwota stanowiąca równowartość 15% wartości prywatyzowanego przedsiębiorstwa zamiast stanowić przysporzenie na rzecz pracowników, stanowi w istocie rzeczy bonifikatę w cenie nabycia przedsiębiorstwa dla inwestora. Zdaniem skarżącej, wyjaśnienie wzajemnych relacji między oboma aktami prawnymi oraz pojęcia „kryterium socjalnego”, tj. sytuacji życiowej, materialnej i rodzinnej w świetle art. 36 i 48 ustawy o komercjalizacji i prywatyzacji usunie wątpliwości w stosowaniu tych przepisów.

W konsekwencji skarżąca wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku i zmianę wyroku Sądu pierwszej instancji w pkt I przez zasądzenie na rzecz skarżącej kwoty 17.015,88 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia wniesienia pozwu do dnia zapłaty oraz zasądzenia kosztów postępowania; alternatywnie domagała się uchylenia zaskarżonego wyroku i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu.

W odpowiedzi na skargę strona pozwana wniosła o odmowę przyjęcia skargi do rozpoznania, ewentualnie o jej oddalenie i zasądzenie od „powoda” na rzecz pozwanego kosztów procesu, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna nie ma usprawiedliwionych podstaw prawnych przede wszystkim dlatego, że skarżąca nie podważyła ustalenia o objęciu postanowień pakietu socjalnego dotyczących rozdysponowania wśród osób uprawnionych 15% wartości przedsiębiorstwa, określonej w ustawie o komercjalizacji i prywatyzacji pełnym zakresem normatywnego oddziaływania przepisów ustawy o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych, ze wszelkimi rygorami podziału tych środków. W tym zakresie istotne jest to, że ustawa ta nie zawiera przepisów, które kreowałyby roszczeniowy charakter ulgowych usług i świadczeń oraz wysokości dopłat z funduszu świadczeń socjalnych, które mają charakter uznaniowy i socjalny w tym sensie, że przed przyznaniem określonych świadczeń socjalnych pracownik nie ma bezpośredniego roszczenia do pracodawcy o ich przyznanie i wypłatę. Skarżąca nie wskazała innych argumentów, które mogłyby uzasadniać roszczeniowy charakter żądania przyznania i wypłaty ściśle określonych kwot pieniężnych ze środków przekazanych do funduszu w trybie art. 36 ust. 1 lub 48 ust. 3 ustawy o prywatyzacji i komercjalizacji, które według postanowień pakietu socjalnego miały być nie tylko przekazane na konto zakładowego funduszu świadczeń socjalnych, ale także rozdysponowane wśród osób uprawnionych według zasad określonych w załączniku do zawartego pakietu socjalnego a nie według zasad rozdysponowywania środków z zakładowego funduszu socjalnego.

Co do wykładni postanowień pakietu socjalnego pomiędzy stronami wystąpiły diametralne różnice. Pracodawca prezentował stanowisko, że podział środków finansowych przekazanych na konto zakładowego funduszu socjalnego może odbywać się wyłącznie na zasadach i według rygorów przewidzianych w ustawie o funduszu socjalnym i zmierzać jedynie do realizacji celów socjalnych ustalonych w tej ustawie. Natomiast strona związkowa i pracownicy interpretowali sporne postanowienia jako kreujące prawo każdego zatrudnionego pracownika do kolejnej premii prywatyzacyjnej w postaci odpowiedniego finansowego udziału w podziale 15% akcji przekazanych przez inwestora na zakładowy fundusz socjalny, o którą pomniejszono cenę

sprzedaży prywatyzowanego przedsiębiorstwa. Rozstrzygnięcie tego zasadniczego dylematu wymagałoby jednak co najmniej zweryfikowania wykładni oświadczeń woli w zakresie spornych postanowień przyjętego pakietu socjalnego oraz załącznika nr 1 do tego pakietu, tj. postanowień ramowego regulaminu podziału środków finansowych przekazanych na konto zakładowego funduszu świadczeń socjalnych w wyniku prywatyzacji bezpośredniej - sprzedaży przedsiębiorstwa B., a także załącznika nr 4 do tego regulaminu dotyczącego otrzymania świadczenia wynikającego z podziału 15% ceny zakupu tego przedsiębiorstwa, tyle że w skardze kasacyjnej zabrakło wskazania adekwatnej po temu podstawy prawnej. Wprawdzie nie jest to wykluczone, a więc możliwe jest przyjęcie średniego dochodu na członka rodziny jako usprawiedliwionego kryterium oceny sytuacji życiowej, rodzinnej i materialnej osoby ubiegającej się o przyznanie ulgowych usług i świadczeń oraz wysokości dopłat z funduszu świadczeń socjalnych, bo jest to obiektywnie czytelny i miarodajny sposób oceny zasadności ubiegania się o świadczenia z tego funduszu, to jednak bez wskazania podstaw prawnych roszczeniowego charakteru indywidualnych świadczeń pieniężnych z pakietu socjalnego bądź z zakładowego funduszu świadczeń socjalnych, środki z tego funduszu mogą być przeznaczone wyłącznie na działalność socjalną w rozumieniu art. 2 pkt 1 ustawy o zakładowym funduszu socjalnym, tj. na usługi świadczone przez pracodawców na rzecz różnych form wypoczynku, działalności oświatowej, sportowo-rekreacyjnej, udzielanie pomocy materialnej - rzeczowej lub finansowej, a także zwrotnej lub bezzwrotnej pomocy na cele mieszkaniowe na warunkach określonych umową, pod rygorem wystąpienia przez związki zawodowe z roszczeniem o zwrot funduszowi środków wydatkowanych niezgodnie z przepisami tej ustawy (art. 8 ust. 3). Skoro wśród tych grupowych celów socjalnych nie ma dochodzonego roszczenia pieniężnego, które w istocie rzeczy stanowiłoby rodzaj kolejnej premii prywatyzacyjnej, której żądanie mogłoby być rozważane tylko wówczas, gdyby skarżąca wykazała, że zgodnym zamiarem stron pakietu socjalnego i załączników do tego aktu normatywnego było rozdysponowanie wśród osób uprawnionych 15% wartości przedsiębiorstwa przekazanych do zakładowego funduszu świadczeń socjalnych według uzgodnionych kryteriów w pakiecie i jego załącznikach, odrębnych od przepisów i rygorów ustawy o zakładowym funduszu socjalnym, a odmowa wypłaty tych świadczeń stanowiła nadużycie wiążąco uzgodnionych uprawnień przez inwestora lub pracodawcę, tj. brak takiego potencjalnego kierunku zaskarżenia wykluczał badanie w tym zakresie zasadności wniesionej skargi kasacyjnej. Na grun-

cie miarodajnych ustaleń faktycznych stanowiących podstawę zaskarżonego wyroku (art. 398¹³ § 2 k.p.c.) Sąd Najwyższy wyraził zatem pogląd, że kryterium socjalne określone w art. 8 ust. 1 ustawy z dnia 4 marca 1994 r. o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych (jednolity tekst: Dz.U. z 1996 r. Nr 70, poz. 335 ze zm.) nie usprawiedliwia przyznawania wszystkim pracownikom prawa do świadczeń pieniężnych, które nie zmierzają do realizacji celów socjalnych zgodnych z przepisami tej ustawy (art. 1 ust. 1 i art. 2 pkt 1).

Mając powyższe na uwadze Sąd Najwyższy wyrokował na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c., orzekając o kosztach postępowania kasacyjnego w zgodzie z art. 98 k.p.c.

=====